

naauwkeurige toelichting ten deel is gevallen, moet uitspraak doen; dat feit derhalve moeten wij onderzoeken en toelichten.

Dat onderzoek, die toelichting zijn van hoog belang en dringende noodzakelijkheid. De geschiedenis des vaderlands is 't eigendom van alle vaderlanders, en die allen hebben 't regt van haar heilige waarheid te bezitten, velen zelfs de verpligting van die waarheid te bewaren, te verdedigen, en het schenden daarvan, door wien het ook gepleegd worde, te wraken. De objektieve waarheid der geschiedenis, dat is het feit, gaat vóór alles; de zedelijke beoordeeling van 't feit, de wijsgeerige verbinding van oorzaak, middel en gevolg komen daarná, zijn meer subjektief en dragen het karakter van die ze levert. In het vermelden der objektieve waarheid moeten allen overeenkomen, in 't overige kunnen zij van elkaâr verschillen. Wanneer dan hier hetzelfde feit op tegenstrijdige wijze wordt voorgesteld, wanneer uit die tegenstrijdige wijze van voorstelling gansch verschillende en elkaâr uitsluitende gevolgtrekkingen ontstaan, wanneer daardoor een hoofdpersoon der geschiedenis in twee tegenovergestelde karakters optreedt, wanneer daardoor de geheele geschiedenis een tweevoudig en tegenstrijdig aanzien krijgt: dan is, ten minste door een der twee partijen, der objektieve waarheid te kort gedaan, dan heeft een van beide — 't is onloochendbaar! — haar verbasterd en vervalscht, of eigen gedachten, meeningen of vooroordeelen vooruitgezet, om volgens deze de geschiedenis van het feit te leveren. Hier rest dus den consciëncieusen geschiedvorscher niet anders, dan een naauwkeurig en ijverig onderzoek in te stellen naar de waarheid van het feit, en deze in hare heilige zuiverheid te voorschijn te roepen; dan moet hij de naakte waarheid voorstellen, om daaraan de bestaande meeningen, beoordeelingen en vooroordeelen te toetsen. Zoo